

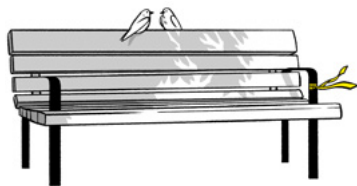
מריאה לחירות

פסח 2024, תשפ"ד

קריאה לחירות

פסח 2024, תשפ"ד

חירות, פתח דבר

רתם איזק

הלילה הזה, בין אם מסובין ובין אם פזורים ברחבי תבל, כולנו אחרות ואחרים. הכל השתנה. המושג חירות קיבל עבור ישראלים וישראליות משמעות חדשה ומבעיתה. החירות הפכה חמקמקה, שברירית, בלתי מובנת מאליה, פוליטית. ממאות ישראלים וישראליות נשללה החירות לצמיתות בשבת אחת בלתי נסלחת. חצי שנה עברה מאז, ועדיין 133 חטופות וחטופים נמצאים ונמצאות בשבי החמאס. נשים, גברים, אמהות, אבות וילדים שבערב החג יצינו כמעט 200 ימים ולילות בגיהנום. איך קוראים בהגדה כשהלב שבור? איך מדברות על יציאה לחירות בעודה נרמסת מדי דקה במנהרות חשוכות? ואולי מעשה ההתקבצות והקריאה משול השנה לתפילה קולקטיבית? "קריאה לחירות" היא אסופה שנוצרה מתוך רחשי הלב; מתוך תחושה שהחודשים הקשים האלה, שטרם הסתיימו, דורשים מילים חדשות וטקסטים אחרים. כאלה שחודרים עמוק לחדרי הלב. כאלה שמבקשים להציע משמעות נוספת ללילה הזה סביב השולחן.

הכותבות והכותבים שכאן מבינים משהו על חירות. חלקן נלחמות עבורה מדי יום בעשייתן, חלקם כמעט איבדו אותה באירועי ה-7 באוקטובר, חלקם כתבו עליה (או על היעדרה) הרבה לפני כחלק מהיותם אנשי המילה הכתובה. יש שיבחרו באסופה זו כנספח להגדה הקיימת. יש שיראו בה הגדה אלטרנטיבית. כך או כך, המילים שכאן מבקשות לקרוא - משולחן החג אל שולחן מקבלי החלטות - לחירות לכל.

שהחג הבא יהיה טוב בהרבה מזה שבפתחנו. ושישובו בנים ובנות לגבולן, עכשיו. חירותנו שלנו, של כולנו, תלויה בכך.

רתם איזק היא עיתונאית ופובליציסטית

עיצוב ואיור הכריכה: יניב רותם | רעיון לכריכה: עומר זוננשיין
תודה לכל הכותבים.ות ששיתפו במחשבותיהם. ואת שעל ליבם. לטובת אסופה זו

.....
אסופה זו נועדה לצרכי שימוש חינוכי בלבד, אין להעתיק או לשכפל אותה לצרכים אחרים או ללא אישור מהכותבים עצמם. כל הזכויות שמורות לכותבים וליוצרים.

על הקשר בין חירות ואחריות

יולי תמיר

לאה גולדברג

האָמנָם עוד יבואו ימים בטליחה ובחוסד,
ותלכי בשדה, ותלכי בו פהלך התם,
ומחשוף כרי־רגלך ילטרף בעלי האספסת,
או שלפי־שבלים ידקרוך ותמתקו דקירתם.

או מטר ישיגך בעדת טפותיו הדופקות
על כתפיה, חזו, צוארה, וראשך רענו.
ותלכי בשדה הרטב וירחב בך השקט
כאור בשולי הענו.

ונשמת את ריחו של התלם נשם ורגע,
וראית את השמש בראי־השלולית הזהב,
ופשוטים הדברים וחיים, ומתר גם לונגט,
ומתר, ומתר לאהב.

את תלכי בשדה. לבדך. לא נצרבית בלהט
השוכחות, בדרכים שסמרו מאימה ומדם.
ובישר־ללב שוב תהיי ענוה ונכנעת
כאחד הדשאים, כאחד האדם.

מתוך "ימים לבנים – מבחר שירים", הוצאת הקיבוץ המאוחד

מחמוד דרוויש

זֶהוּת היא מה שְאֵנּוּ מוֹרִישִׁים וְלֹא מֶה שְאֵנּוּ יוֹרְשִׁים, מֶה שְאֵנּוּ
מְחַדְּשִׁים וְלֹא מֶה שְאֵנּוּ זוֹכְרִים. זֶהוּת היא מְרָאָה נִפְסָדָת שְעֵלֵינוּ
לְשִׁבֵר כָּל אֵימַת שְאֵנּוּ מִתְפַּעֲלִים מֵהֶשְׁתַּקְפוֹת בָּהּ!

הָאִם יוֹדֵעַ מִי שְׁעוֹמֵד עַל גּוֹפֵת קְרִבָּנוּ – אַחִיו – וְצוֹעֵק: "אַלְלֵה
אֶכְפֵּר", שֶׁהוּא כּוֹפֵר. הֲלֹא הוּא רוֹאֶה אֶת אֱלֹהִים בְּצִלְמוֹ הוּא:
יְצוּר קֶטָן יוֹתֵר מִכָּל יְצוּר אֲנוֹשׁ.

אִוִי הַזְּמַן! רוֹפֵא לְרוֹמְנְטִיקָנִים. אִיךָ הוּא הוֹפֵךְ אֶת הַפְּצַע לְצִלְקָת
וְאֶת הַצִּלְקָת לְגִרְגֵר סוּמְסוּם. אֲנִי מְבִיט לְאַחֹר וְרוֹאֶה אֶת עֲצָמֵי
כֶּךְ בְּגִשְׁמ, כָּאוּ, וְכָאוּ, וְכָאוּ. הָאִם הֵייתִי מְאֻשֶׁר מִבְּלִי דַעַת?

מתוך "אפקט הפרפר מבלר", תרגמה מערבית עפרה בנג'ו,
הוצאת הקיבוץ המאוחד

כבכל שנה, גם השנה נספר בליל הסדר את סיפור יציאת מצרים, סיפור שהוא סיפורו הפרטי והמכונן של העם היהודי, ובה בשעה סיפור אוניברסלי של כל אדם ועם שוחר חירות. לעמים רבים סיפור על רגע של שחרור וגאולה, המונח יציאת מצרים – "EXODUS" – הוא שם מכליל למעבר מעבדות לחרות. כפי שמלמד אותו הפילוסוף היהודי הגדול מייקל וולצר, "בכל מקום בו בני אדם מדוכאים יציאת מצרים מחזקת את רוחם ולעיתים קרובות מהווה השראה להתקוממותם".

היהדות דורשת מאתנו לראות רגעים מכוננים בתהליך ההיסטורי לא כאירועים שהיו בעבר אלא כאירוע מתמשך אשר קרה לנו באופן אישי: לכן "בכל דור ודור חייב כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הוא ולא אחר". כך גם מעמד הר סיני אשר לפי ספר הזוהר "כל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושהיו עד סוף כל העולם, כולן נבראו בששת ימי בראשית; וכולן בגן עדן, וכולן היו במתן תורה". זיכרון אישי-קולקטיבי זה מעצב אותנו כבני אדם וכעם.

מה מלמד אותנו סיפור יציאת מצרים? סיפור זה הוא לא רק סיפור על יציאה לחירות, הוא גם סיפור על התגברות. בעודו בדרך, במדבר, התגעגע עם ישראל אל סיר הבשר אשר במצרים, ובכל זאת לא שב אחורה אל עולם העבדות אלא המשיך לחתור לחירות על המחיר הכבד שלה. סיפור יציאת מצרים הוא, אם כן, סיפור על מאבק אישי ולאומי. על מסע שבו הפיתויים הכבדים – עגלי זהב המבטיחים בריחה מאחריות וחיפוש אחר ההגנה והשלווה שמציעה עבודת האלילים – היו פזורים לאורך כל הדרך. הפחד מהכניסה לארץ המובטחת הלא נודעת היה משתק, והידיעה שיש לגאול את הארץ ולא רק את נפש האדם הטילה מורא. ובכל זאת הושלם המסע, והעם הגיע לארצו, השיג את חירותו והשלים את המהלך לשלטון עצמי.

שילוב זה של שחרור הנפש הפרטית והקולקטיבית, גאולת הארץ והתגברות אמור להנחות את חיינו גם היום. לרוע המזל, בשנים האחרונות גברה השאיפה לגאול את הארץ על הרצון לשחרר את הנפש, ללמדה את סוד ההתגברות ואת הקשר בין חירות ואחריות. דווקא בליל הפסח הזה שבו רבים מאתנו אינם בני חורין מוטל עלינו לספר ביציאת מצרים ולשנן את הלקח החביב בו – ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר כדי להיות ראויים לארץ שהבטיח להם האל; אם יאבדו את כוחות הנפש, את כוח ההתגברות, האחריות האנושית והחירות המוסרית שלהם – תאבד להם גם הארץ.

יולי תמיר היא פרופסור לפילוסופיה ונשיאת המכללה האקדמית בית ברל. לשעבר השרה לקליטת עלייה ושרת החינוך.

על חירות נריפוי

יפעת ביטון

יפעת ביטון היא פרופסור למשפטים, נשיאת המכללה האקדמית אחוה ויו"ר ועד ראשי המכללות האקדמיות הציבוריות. ב-7 באוקטובר שכלה את גיטה ואח של גיטה, שלחמו באומץ בישובי העוטף. בחודש דצמבר עלתה על בימת האו"ם כדי לדרוש הכרה בפשעים המגדריים של חמאס ב-7 באוקטובר ובמרץ עשתה כך בפרלמנט האיחוד האירופי.

חירות ישראלית אינה מושג מוכר או מפותח בתרבותנו, כפי שהיא מובנת מאליה, למשל, עבור האומה האמריקאית. הגיע הזמן להפוך אותה לכזו. החירות הישראלית המוכרת ביותר היא זו ששורשיה במסורת היהודית, הרואה בחג הפסח חג החירות. ההגדה מצווה על האדם לראות עצמו "כאילו הוא עצמו יצא ממצרים". אלא שציווי זה אינו מיועד למלא בתוכן את החירות אליה עלינו לשאוף, אלא בעיקר להזכיר לנו שלפניה היינו במצב של עבדות.

הכרת הטוב על מתנת קבלת החירות היא ציווי ראוי של ההגדה, אבל אין בה די. הסתפקות בכך שאיננו עבדים במצרים קושרת אותנו בעבותות של פחד אל העבר ומאפשרת לו להמשיך ולהכביד עלינו. הציווי של "חז"ל אף חזק מכן: הוא דורש שנעשה כן בכל דור ודור מחדש, ונספר זאת לבנינו ולבנותינו. רעיונית, יש בציווי הזה יופי בסיסי בחיבור של אדם לשורשיו, להיסטוריה העממית ולמסורת ממנה צמח או צמחה. עם זאת, נראה שהעם בישראל זקוק נואשות לחירות מסוג אחר. לא כזה המביט לאחור, אלא כזה הנושא מבט קדימה בתקווה ומבשר ריפוי.

החירות שהחברה הישראלית הפצועה, השסועה והכואבת זקוקה לה היא כזו שתשחרר אותנו מכבלי תפיסות העבר שחשבנו - בין בצדק ובין בשל "קונספציה שגויה" - שהן אלה שיביאו לנו את שלוות החיים שכולנו רוצים; אותה שלוה שמאפשרת לאדם לשגשג, לחלום, להגשים ולעשות, וכל זאת תוך דאגה להגיונות ולצדק בתוך הקהילה והחברה בה הוא חי או היא חיה. החירות החדשה הזו דורשת מאיתנו להשתחרר באומץ מהעבר ולהבין שזה מה שיעניק לנו חירות לדמיין ולייצר עתיד טוב יותר - חירות של ריפוי, חיבור ורווחה.

אי-הצדק על בסיס עדתי בישראל הוא דוגמא מעולה למהלך חשוב כזה. חלק ממנו נובע מהחלטות מפלות בעבר וחלק ממנו ממצואות מטרידה של שנים אלה. ועדיין, הדרך לרפא חולי זה ואת תוצאותיו ההרסניות היא לשחרר אותנו מההשתעבדות למכאובי העבר ולהעניק לנו את החירות לבנות תוכניות ריפוי לשסע זה ולבצען.

דוגמא נוספת נוגעת לשסע החרדי: על הממשלה להשתחרר מהעבר שבו נשיאה בנטל הוטלה על חלק אחד של החברה מטעמים פוליטיים שונים, ואיפשרה "התחשבות" הרסנית בחלק אחר שלה. ישראל צריכה להשתחרר מהסדרים ישנים כאלה שאינם מאפשרים לנו לדמיין, ובוודאי שלא לבצע, תמונת עתיד מרפאת וממלאת תקווה. החוסן הישראלי נדרש להגדרה מחדש, והעם זכאי ואף חייב לקחת לידי את החירות לעשות זאת.

ולפני הכל ולאחרי, כמובן, לא נוכל להישיר מבטנו ותקוותנו אל חירות כלשהי, כל עוד אחיותינו ואחינו משוללי חירות בסיסית בעזה.

על חירות נאומץ

בצלאל כהן

שז

אנחנו מתגעגעים למצרים

אנחנו מתגעגעים למצרים.

אנחנו מתגעגעים לצפיה לשוט שיפל על גבנו.

אנחנו מתגעגעים לדיסה הדוחה בקערה האפורה.

אף פעם לא הייתה טלויזיה במגורי העבדים,

שלא לדבר על וידאו, ואנחנו

הרי היינו כל כך זקוקים לאיחוז אופרת סבון טובה.

נתנו לנו תמונה של עץ ירק שענפיו מתנועעים ברוח ופקדו:

"תרגעו."

נפלנו על הברכים ועשינו מדיטציה

עד שאור השחר הבהיר טפס על המסך השחר של הלילה

והגיע הרגע לבחר

מתוך "לצאת ממצרים. ולחזור"

ישראל אלירז

וְצָרִיךְ לְהַעֲשׂוֹת בֶּן חוֹרִין בְּאַמֶּת.
צָרִיךְ תְּמִיד (גַּם בְּשִׁגְגָה) לְהִיּוֹת
מֵה שֶׁהֵינִי
לְפָנַי הֶרְגַע בּוֹ שֶׁכֶחֶנוּ
מִי אֲנִיחֵנוּ.
צָרִיךְ לְגִשֵׁת אֶל הַחַיִּים (וְאוֹלֵי גַם
אֶל הַמָּוֹת) כְּאֵל מִשְׁאֵי־יִמְתֵּן עֵסְקִי,
שֶׁגַם אִם הַכֹּל כְּבָר נִקְבַע
אֲנִי חִפְּשִׁים בְּכָל רֶגַע
לְחַדֵּשׁ אֶת הַהִתְדַּיְנוּת
כְּאֵלֹו אֵין לְפָנָיו סְעִיפֵי סְפוּם כְּלָל

חז"ל (משנה פסחים יד) קבעו את האופן שבו אנו מספרים על יציאת מצרים בליל הסדר "מתחיל בגנות ומסיים בשבח", ואנו מקיימים הוראה זו בשני דרכים, על פי דברי רב ושמואל בגמרא (פסחים קטז,א):

1. מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועלשיו קרבנו המקום לעבדתו.
 2. עבדים היינו לפגעה במצרים, ויציאתנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה.
- אנו מדברים כאן על שני תהליכים חשובים ביציאתנו מאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה, יציאה מעבודת אלילים לעבודת ה', ויציאה משעבוד מצרים לחירות עולם. נתבונן אפוא על שני אבות האומה שהביאו אותנו למקומות אלו.
- הראשון הוא אברהם אבינו, שנולד בבית עובדי אלילים ולא הסכים לקבל את הדברים כפי שהם. הוא שאל שאלות, חקר ובדק והגיע למסקנות שונות, התווכח עם אנשי סביבתו על אמונתם והסכים למסור את נפשו על כך. הוא הלך והפיץ את אמונתו בה' בכל מקום במשך כל חייו, למרות המחירים הכבדים שנדרשו ממנו בשל כך. הרמב"ם (הלכות עבודה זרה א,ג) תיאר זאת באופן נפלא ביותר. שמו של אברהם אבינו נחקק בכינוי אברהם העברי שעליו אמרו חז"ל "כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד", כלומר הוא מחזיק באמונתו וערכיו גם כנגד כל העולם.
- משה רבינו בא לעולם לאחר למעלה ממאה שנים של שעבוד מצרים. הוא נולד בתקופה ששוכה שבה המצרים מטביעים בגזירת פרעה את התינוקות היהודיים, ומעבידים את היהודים בפרך. משה מסרב לקבל את העובדות הלו כגזירת גורל: הוא נחלץ להגן על יהודי מפני המצרי שמכה אותו, הוא מסתכן בשל כך בגזר דין מוות, והוא בורח למדין עד שהקב"ה מצווה אותו לגאול את עם ישראל.
- להיות בן חורין משמעו בעיני ללמוד משני המנהיגים הגדולים הללו. לא לקבל את הדברים שאומרים לנו או את המציאות הנראית לנו עינינו כדברים נכונים או קבועים, אלא לאתגר אותם בשאלות ובפעולות, ולהיות נכונים לשלם על כך מחירים כבדים. עם ישראל היה נשאר עובד אלילים ומשועבד במצרים אלמלא האומץ לשאול שאלות ולפעול לשינוי המציאות.
- יהי רצון שנמצא בתוכנו את הכוחות להמשיך בדרכם של אברהם אבינו ושל משה רבינו, ולהביא את עמנו ואת העולם כולו למציאות טובה יותר.

בצלאל כהן הוא רב, ראש בית המדרש אנשי חיל למנהיגות תורנית, איש חינוך וזים חברתי חרדי. היה פעיל בתחום השתלבות צעירים חרדים בשוק העבודה ובלמודים אקדמיים.

על חירות כרימקוד בין הגדרות

קובי אוז

נתן זך

פעם הגעתי לשם אבל לא הגעתי

כמעט הגעתי לשם אבל לא הגעתי
עט געתי לשם אבל לא הגעתי
כמעט הגעתי לשם אל לא הגעתי
מעט געתי לשם לא הגעתי
עט הגעתי לשם אבל לא הגעתי
מעט געתי לשם לא הגעתי
עט געתי לשם לא הגעתי
ל א נגעתי

מתוך "אומרים שממש יפה שם", הוצאת הקיבוץ המאוחד

להיות יהודי בארץ ישראל זו מלחמת חופש אחת גדולה.

משום מה, דווקא בארץ האבות ממיינים כל יהודי על אוטומט - אורתודוקסי? רפורמי? חרדי? ציונות דתית? חבדניק? ספרד? אשכנז? חילוני? מסורתי?

הזרם המסורתי הוא זה שדורש הכי הרבה חירות.

הכל אצלנו על הרצף - שומר שבת אבל רואה טלוויזיה, שומרת כשרות ומפרידה כלים אבל תאכל קינוח חלבי אחרי ארוחה בשרית. הולך לבית הכנסת אבל גם לכדורגל. שמח ותומך בכל דבר יהדות אבל לא שומר מצוות בכלל. משוחח קבוע ובאינטימיות רבה עם הקב"ט/הקב"ן/הקב"ה שבמרומים אבל לא נוגע במצווה. מתייעץ קבוע רק עם רבי גוגל אבל מניח תפילין כל בוקר.

הדרישה להתמייין מתרחשת, למשל, בצבא. אם חייל ללא כיפה רוצה לגדל זקן בעומר, הצבא יגיד מה פתאום, למה שחילוני יאמץ דווקא את המנהג הזה? ובחנותה - איך תתחנן? מי יחתן?

בבית הספר של הילדים - אם זה ממלכתי שנמלט מכל דבר יהודי בזעקות "הדתה", או ממלכתי-דתי, ששיסתכל על הילדים שלך כאילו הם בחזקת "רבי נוח". אנשים על הרצף המסורתי לא מוכנים לקבל הגדרה קבועה. אני, למשל, לפעמים דתי יותר ולפעמים הרבה פחות.

זה ריקוד שנע ונד עם קורות חיי ומצבי הנפשי, המשפחתי והאמוני.

כשאני יותר דתי, לפעמים נועלים אותי בהגדרה "מתחזק". כאילו חילוני הוא חלש. החופש האמיתי הוא להיות יהודי חובבן, בתהליך תמידי אבל לא ממוסגר, ולא מחפש מדליה מהשם.

בחובבנות יש לך חירות אמיתית.

אהבתי כשבתל אביב ציינו תפילת כיפור בכיכר דיזנגוף וכל דכיפין בא לשמוע שופר. שכנים, אנשים בלי חולצה שחזרו מהים, מישהי עם פיתה ביד, ילדים, תיירים - כל מיני בלתי-מתמיינים המתפללים ברחבה מעורבת לצד אדוקים ואדוקות שעשו מאמץ להתפלל ליד מי שצניעותם לוקה בעיניהם. לפעמים אני מרגיש שארץ ישראל היא בית כנסת אחד גדול ולא מוגדר שמדביק לתוכו את כל בתי הכנסת הקטנים בדבק אנושי, מהמון יהודים בלתי מוגדרים, אוהבי העם והארץ, שנלחמים על החופש להיות יהודים מתי, איך וכמה שבא להם.

קובי אוז הוא זמר, פזמונאי, מלחין, סופר, מחזאי ומפיק מוזיקלי ישראלי.

סולן להקת "טיפקס".

על חירות המחשבה

אדוה בולה

כשעברנו תחת ביתו של איזנקוט אמרתי לביתי: אני מאוד שמחה שבחרתי ללכת בדרך שלך. צדקת, בדרך הזאת יש יותר סביונים. לא אמרתי: אני מחזיקה חזק בידך כי בניין הזה גרה משפחה שמשלמת את המחיר הכבד ביותר, ועבורם, ועבור רבים אחרים שלא יכולים אפילו להעלות בדעתם לציין את ערב החג, נחגוג השנה - את הפסח הבא.

אדוה בולה היא סופרת ותסריטאית ישראלית. ספרה השלישי, "החדר הדרומי", ראה אור בחודש מרץ 2024 בהוצאת "כתר".

המילה חירות, כמו מילים רבות בשפה העברית, קיבלה השנה פנים ושמות. נכון לרגע כתיבת שורות אלה - 133 שמות. גברים, נשים וילדים שחירותם הבסיסית נלקחה מהם. ישנן עוד מילים שמשמעותן הצטמצמה; שכשאומרים אותן מתכוונים רק לדבר אחד, סיפור יחיד שהלוואי ויהיה לו סוף טוב. הנה, גם השפה משלמת מחיר על המלחמה. מכיוון שכך, אני רוצה להניח למילה חירות ולדבר על אחת מאבני היסוד שלה - חופש הבחירה.

השבוע, כשבאתי לקחת את ביתי מהגן, היא ביקשה ללכת בדרך קיצור. דרך הקיצור היא שביל קטן שעובר תחת ביתו של גדי איזנקוט ומאוד מאריך את הדרך. היה לי סיר מרק על הגז וילד שהשארתי מהופנט אל המסך ללא בקרת הורים, ולכן אמרתי שהיום זה לא רעיון טוב ללכת מדרך הקיצור, אבל הבת שלי התעקשה שבכל יום היא בוחרת את הדרך שלי ומותר שגם פעם אחת אבחר את הדרך שלה. אני חושבת על הניסוח הזה. היא לא אומרת: אני מסכימה ללכת בדרך שאת בוחרת אלא: אני בוחרת את הדרך שלך. האם זו רק התנסחות ילדית מתוקה? או שמא היא מספרת משהו על האופן שבו אנחנו בוחרים? האופן המדויק והעמוק ביותר, שבו מתקבלות אצלנו החלטות? כמה חופש יש לנו לבחור את הדרך שלנו וללכת בה באומץ, וכמה הבחירות שלנו הן בחירות שהורגלנו אליהן, שחונכנו על פיהן, שהן חלק ממסורת. או בלשונה של בתי - בחירות שהן הליכה בדרכו של האחר.

אני לא מתכוונת לעודד אצל בתי בעיטה בדלי הערכים אותו אני מקפידה למלא במה שנדמה לי שהוא כל טוב, אלא שחופש הבחירה, חירות המחשבה, פירושה חיטוט בו; שליפה של מה שמדבר אל ליבנו, כל אחד על פי צו ליבו ומצפונו, הבנה שיש עוד אפשרות שמותר להרהר בה, ושיש אחרים שבוחרים על פי דרכם. הבחירה, אחרי ההרהור הארוך באפשרויות האחרות, אפילו תהיה אותה בחירה ראשונית, היא בחירה שיש בה עוצמה, שיש בה קבלת אחריות. כזו היא, למשל, הבחירה שלי לגור פה ולגדל במדינה שלי, שהופכת מסוכנת יותר, את ילדיי.

קשה מאוד לציין את חג החירות השנה, לשתות ארבע כוסות ולהגיד לבנינו ולבנותינו מבלי לשאול את עצמנו האם אנחנו אכן חופשיים בארצנו, איזה מחיר אנחנו משלמים על כך, והאם עלינו לחגוג את היום הזה. אני מחליטה בתוכי שאת הפסח הזה אחגוג עבור הפסח הבא, או זה שאחריו, ובכל מקרה זה שיהיה רחוק מספיק בשביל שאוכל לומר - ולא בקול הרועד שאני מאמצת עבור ילדיי - שיהיה בסדר. שעתיד טוב יותר מחכה לנו.

על חירות ודמוקרטיה

תומר פרטיקו

עידית ברק

חירות

בוא נדבר על חירות
הן עגל הזהב
הוא החירות המזוייפת
שאליה נישאות עיניים
הבה נדבר על מילים
על חופש הביטוי
אזוקים באזיקים של פחד
ומעת לעת שותקים
נדבר על צמיחה
על החירות להגביה עוף
ועל תקרת זכוכית
דרכה רואים את השמש
נדון על חירות
האדם וכבודו
שהרי, בסופו של דבר
נדבר על אהבה

תומר פרסיקו הוא חוקר ומרצה בתחומי דתות העולם, העידן החדש והיהדות. עמית מחקר במכון שלום הרטמן, ופעיל חברתי למען חופש דת.

כמו לארצות ולמינים של חיות, גם לערכים יש היסטוריה. לא כולם נולדו ברגע שההומו-ספיאנס הראשון הגיע לעולם, וכולם עברו שינויים מרגע שנוצרו. החירות היא לבטח אחד הערכים הקדומים ביותר, ומוכרים לנו מילים בשבחיה עוד מהאלף השני לפני הספירה. אולם אין החירות ששרו לכבודה אבותינו זהה לחירות שלנו. אולי שמתם לב למשהו מוזר: בהגדה של פסח בני ישראל משתחררים מעבדות לחירות - שהיא בעצמה עבדות. הם משתחררים מעבדות לפרעה ונכבלים לעבדות לאל: "הַלְלוּהָ הַלְלוּ עֲבָדֵי ה'", דורשת מאיתנו ההגדה. בני ישראל יוצאים מעבדות לעבדות, שנחשבת עבורם חירות. החירות של אבותינו ואמותינו לפני 3000 שנה כללה כריתת ברית קולקטיבית של חוק עם האל, ואילו אנחנו, כמובן, תופסים חירות באופן שונה. עבורנו חירות היא אוטונומיה אינדיבידואלית, כלומר האפשרות של כל פרט לעשות כרצונו. התפיסה הזאת של חירות התפתחה בתהליך ארוך שמתחיל ברעיון הבריאה בצלם אלוהים ועובר דרך ההיסטוריה הנוצרית כולה - עד ימינו. זאת חירות יהודו-נוצרית, מערבית ומודרנית.

כשתפיסה כזאת של חירות הבשילה והפכה נפוצה, התעורר הצורך להבטיח את מימושה במסגרת פוליטית רלוונטית. התברר, שלא במפתיע, שהאדם ביחידותו חשוף לשלילת החירות שלו על ידי אחרים, ושתחת מלוכה אבסולוטית הוא פגיע מצד המשטר. זו העת, במאה ה-17 במערב אירופה, שמתחילים לשבץ רעיונות כ'אמנה חברתית' וזכויות אדם אוניברסליות בתוך מסגרת רפובליקנית.

המדינה המודרנית, הדמוקרטית והליברלית, צומחת כמענה לתפיסה של חירות כאוטונומיה. היא מאפשרת לכל אזרח להביע את עצמו ולהתנהל במרחבה כרצונו, תוך שהיא שומרת על מסגרת מינימלית של סדר, ובבד בבד מגינה על זכויות אזרחיה. בשנה האחרונה ראינו עד כמה המסגרת הזאת אינה מובנת מאליה: היא מאויימת על ידי כוחות פנימיים, פופוליסטים או פונדמנטליסטים, שמבקשים לכונן אוטוקרטיה או תיאוקרטיה, כלומר מסגרות שישללו מהפרט את חירותו. היא מאויימת גם על ידי כוחות חיצוניים, שמבקשים להחריב אותה ולשלול מאזרחיה אף את חייהם.

מבלי לשמור על המסגרת הדמוקרטית והליברלית לא נוכל לשמור על חירותנו. בפשטות: בעת הזאת לא קיים מנגנון מלבד המדינה הדמוקרטית ששומר על זכויות הפרט. את אלוהים החלפנו במדינה, ואת העבדות לחוק החלפנו בשיח זכויות ובחופש דת ומצפון, אבל למרות שתפיסת החירות שלנו שונה, אנחנו, כמו אבותינו ואמותינו, יכולים לממש אותה רק במסגרת קולקטיבית.

כל מני פרעונים עדיין קיימים. לשנה הבאה נאחל לעצמנו שנמשיך להגן על חירותנו ולהמשיך לסכל את תוכניותיהם של אלה שמבקשים להוציא אותנו מחירות לעבדות.

על היעדר חירות

חן אביגדורי

דליה רביקוביץ

עם פקירת עיניים

שֶׁלַג בְּהָרִים
מֵעַל לְמַקְוֹמוֹת הַגְּבוּהִים
וּמֵעַל יְרוּשָׁלַיִם.
רְדֵי יְרוּשָׁלַיִם
וְהִשִּׁיבֵי לִי אֶת הַיֶּלֶד שְׁלִי.
בּוֹאֵי בֵּית לָחֶם
וְהִשִּׁיבֵי לִי אֶת הַיֶּלֶד שְׁלִי.
בּוֹאוּ הַהָרִים הַגְּבוּהִים
וּבּוֹאוּ הַרוּחוֹת
וְשִׁטְפוּנוֹת בְּנֹחֲלִים
וְהִשִּׁיבֵי לִי אֶת הַיֶּלֶד שְׁלִי.
וְאַפְלוּ אֶגְמוֹן כְּפוּרָה
אוּ גִבְעוֹל רֶזֶה בְּזָרָם
וְשִׁיחֵי מַדְבַּר חוֹטִיִּים
הִשִּׁיבֵי לִי אֶת הַיֶּלֶד שְׁלִי
כִּמוֹ שֶׁהִנְפִּשׁ חוֹזְרֵת לַגּוּף
עִם פְּקִיחַת עֵינַיִם

יהודה עמיחי

אבי בערב פסח

בְּעֶרְבַּי הָאֶחָד הַמְּשֻׁלָּתִי לָךְ
אֶת מִשְׁלֵי אָבִי, אֲשֶׁר בְּעֶרְבַי עֶרְבַי פֶּסַח
הָיָה חוֹתֵךְ לֶחֶם בְּהַקְפָּדָה
לְקַבִּיאוֹת מְדִיקוֹת וְשֵׁם
אוֹתָן עַל אֶדְן הַחֲלוֹן כְּדִי שְׂיוֹכֵל
לְמַצָּא אוֹתָן בְּעֵינָיו הַכְּבֻדוֹת
לְאוֹר הַנֵּר הַרוֹקֵד רִיקוֹנֵי מִצְוָה.
וְלֹא תְהִי בְרַפְתָּ בְּעוֹר חֲמֵץ שְׁלוֹ
לְבַטְלָה.
כֶּךָ לְחִיּוֹת:
בְּמַאִים שֶׁל עֲצָמוֹ,
בְּמַאִים רַמְאִים
בְּאַמוֹנָה שְׁלֵמָה, כְּמַעַט,
וְלֹא נְהִיָּה
לְבַטְלָה.

מתוך: יהודה עמיחי כל השירים, הוצאת שוקן

כמעט בכל פרק בהגדה של פסח אפשר למצוא משהו שמדבר על ישראל פוסט ה-7 באוקטובר. הא לחמא עניא: לחם העוני הוא הרבע-פיתה-ליום עליה מתקיימים החטופים כבר יותר מידי זמן; שְׂבָכָל הַלֵּילוֹת אֲנוּ אוֹכְלִין שָׂאֵר יִרְקוֹת, - הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר! - חיינו לפני ואחרי השבעה באוקטובר; כָּל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח - המאבק הציבורי למען הצלת החטופים שכולנו מצויים בו; דֵּינֵנו - האחידות והדבקות במטרה החשובה היחידה: לא רפיח עכשיו, לא בחירות, לא הדחה ולא "ניצחון מוחלט" - דיינו בהחזרת החטופים, שהוא תנאי ראשון והכרחי לטיפול בכל שאר הסוגיות המונחות לפיתחה של החברה הישראלית; בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חָיֵב אֲדָם לְרִאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא וְצָא מִמִּצְרַיִם - ההזדהות, הסולידריות והערבות ההדדית שקצת נעלמה לנו: כי כל ישראלי חייב לראות את עצמו כאילו ילדיו הם החטופים בעזה; כְּנִגְדֵי אֲרָבָעָה בָּנִים דְּבָרָה תוֹכָה - הוא מעגל מקבלי ההחלטות, הפוליטיקאים ואלה שלוחשים באזניהם: יש שם חכמים, ותמימים, וכאלה שלא יודעים לשאול את השאלות הנכונות. וכן, גם רשעים; "אֵלָּא שְׂבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ" - ואני מוסיף: לא רק הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם, אלא אנחנו במו ידינו (במטה החטופים אני נוהג להגיד "בעזרת עצמנו נעשה ונצליח").

ולדבר הזה, שהצילנו מידם עשרות פעמים, קוראים ציונות. כי בתכלס, בבסיס שלה, הציונות אומרת קודם כל - בית לאומי בטוח ליהודים. אבל הציונות, הפלא החד פעמי הזה, חווה בימים אלו את המשבר הגדול בתולדותיה: בשבת הנוראה עמדו עלינו לכלותינו, ואנחנו לא הצלחנו להציל מידם 1400 אזרחים שנטבחו, נאנסו, נבזזו ונשרפו ולמעלה מ-250 חטופים, 133 מהם עדיין בשבי.

כאחד שזכה, אחרי סיוט של 50 ימים, לחבק שוב את בתו ואשתו בהן התקיימה מצוות פדיון שבויים (שהיא, על פי הרמב"ם, המצווה החשובה ביהדות) אני יכול להרשות לעצמי לכתוב: אין תקומה לציונות, למדינה ולחברה הישראלית בלי החזרת החטופים. כולם. ומהר.

חן אביגדורי הוא יוצר ותסריטאי קומי. אשתו שרון ובתו נעם נחטפו מקיבוץ בארי ב-7 באוקטובר, וחזרו הביתה ב־25 בנובמבר אחרי 50 ימים בשבי החמאס. פעיל במאבק למען השבת החטופים.

על חירות כהתעמקות על הטוב

עמרי שפרוני

עמרי שפרוני הוא ראש מכינת רבין. בן קיבוץ בארי שיצא מטבח ה-7 באוקטובר.

"משימתנו הקשה היתה ללכת בעקבותיכם במלחמה בלי לשכוח את האושר. ומבעד לזעקות ולאלימות ניסינו לשמור בליבנו את הזיכרון של ים מרהיב, של גבעה בלתי-נשכחת, חיוך על פנים יקרות. היה זה לפיכך הטוב שבכלי נשקנו, שלעולם לא נרפה ממנו. [...] הגבורה דבר של מה-בכך היא, האושר קשה ממנה" (אלבר קאמי)

לאחר היציאה מהתופת, לאחר ההשתחררות מרגעי הביעותים וחוסר האונים, מהרגעים שבין חיים מלאים למוות אכזרי, לאחר שקיבלת את חיך במתנה כשכבר יכולת לראות אותם חדלים באחת, לאחר שהיית גיבור בעל כורחך (הגבורה דבר של מה-בכך) ומבלי לעשות דבר מיוחד (אתה יודע שזו רק המקריות שהוציאה אתכם משם), לאחר כל אלו, יש משימה אחת חשובה - להיות מאושר. לתבוע במפגיע אושר. אין להתבלבל בין אושר במובנו העמוק כמטרה עבור כלל האנושות, לבין הכמיהה הרגעית לעונג פרטי ולריגוש קיצוני. ברגעים של ייאוש גדול, לאחר חוויות של פחד ואימת המוות, קל מאוד להשתעבד לרוע, לאכזריות ולפחד, או לחלופין, להנאה והסיפוק הרגועים של "חיה כאילו אין מחר". שתי האפשרויות הן למעשה מצבים של שיעבוד לכוחות חיצוניים הפועלים על נפש האדם.

החירות לעומתם היא בחירה קשה. חירות דורשת בחירה ערכית, פנימית, באפשרות של אושר. לצאת מהממ"ד, מהמפגש עם תהומות הרוע, ובכל זאת להאמין שהטוב אפשרי. להביט אל האופק הקודר ולזכור מראה של "ים מרהיב וחיוך על פנים יקרות". זו המשמעות של לבחור בחירות, לבחור באפשרות של אושר.

בפסח הזה יציאת מצרים היא התנערות משיעבוד פסיבי לרוע והתעקשות אקטיבית על החירות והטוב. החירות תינתן לאלו השואפים לאושר, לאלו שלא מוכנים להשתעבד לאכזריות העולם והאדם, לאלו הנושאים בכאב את סבל הבריות, השומרים על צלם אנוש, ולאלו המקדשים את ערך החיים ופועלים להגשימם. אך לפני כל אלה, החירות הפיזית של החטופים בשבי חמאס היא-היא ההגשמה הבסיסית של ערך החיים. היא הביטוי המיידי והראשוני של החירות והבחירה בחירות. היא האפשרות היחידה שנוכל לקיים ערכים אלו כחברה בת חורין גם בהמשך.

לחזרתם לחירות של כל החטופים, ביניהם אנשי בארי: כרמל גת, טל שהם, דרור אור, אלי שרעבי, אוהד בן עמי. לזכרם והשבתם של איתי סבירסקי ותמיר אדר, חבריי לזכרם של אביה אילוס, ינאי וליאל, משפחתי.

על החירות לערער

יוסי צברי

אהרון שבתאי

תיקון

אֶת הַזֹּעֶה
אֶת הַיִּסּוֹן הַנּוֹרָא
אֶת הַחֲרָפָה,
אֶת שְׁבָרֵי הַסְּכָלוּת,
אֶת טְמֵטוּמֵי הַדָּת
אֶת חֲשֵׁכֵת הָעֵינַיִם
אֶת יְלִימוֹת הַיְּאוּשׁ
לֹא יִתְקַנּוּ לֹא קֶצִין,
לֹא פִּצְצָה, לֹא מְטוּס,
לֹא עוֹד דָּם.

רַק תְּבוּנַת לֵב תִּתְקַן
רַק הַרוֹפִיָּה, הַרוֹפֵא, יִתְקַנּוּ,
יִתְקַן רַק הַמּוֹרָה הַטּוֹב,
הַמּוֹרָה הַטּוֹבָה,
הַחֹבֵשׁ, עֶרְבֵי יְהוּדֵי,
יִתְקַנּוּ הַנוֹסֵעַ הַשָּׁלוֹ, רוֹכֵב הָאוֹפְנִים,
נוֹשֵׂא הַכָּרִיד
הַצּוֹעֵד בְּרַחוּב.
פּוֹקֵחַ הָעֵינַיִם יִתְקַן,
הַדּוֹבֵר בְּחִמְלָה יִתְקַן
הַמְּקַשֵּׁב יִתְקַן,
הַמְּשַׁכֵּיל יִתְקַן,
הַמְּמַתִּין וְחוֹשֵׁב יִתְקַן,
יִתְקַן הַמְּדַרְיֵד
בְּדַרְכֵי הַנְּדִיבוּת, הַחֲבָה,
הַצֵּיר יִתְקַן, הַמְּשׁוֹרֵר,
יִתְקַנּוּ תַלְמִידֵי הַשָּׁלוֹם,
גְּנֵי הַשָּׁלוֹם.

לארץ נקבה	זה עניין של תאורה	מכאן מתבקש	בנים זכרים הם פאר היצירה.
והפכנו לגוי גדול	אמת היא אדון וגם גברת	שהרודף אחר שלום	זה כתוב במקורות.
דגול מרבבה	היא דראג קווין מסחררת	איננו גבר כלל	בנות, לעומת זאת,
המתחיל במצווה	אמת היא הקדוש ברוך הוא.	אלא סתם מנשנש.	מביאות רק לדבר עבירה.
וחייב לגמור	ברוך הוא	הגיוני:	דוגמאות:
הזורע רוח	ברוך שמו.	מי שרואה בגברים	הגזרה בדרום מתחממת.
וסופה יקצור,	ברוך הגבר	אוביקט מיני	גזרה - היא עניין נשי.
יזכור עם ישראל	אשר יבטח באדוני	הוא לא גבר אמיתי	הציבור, יש לזכור
את דחפיו	והיה אדוני מבטחו.	אלא סתם שמאלני.	הוא זכר אלפא גיבור
ותאוותיו	כמה נעים.	אך בל נשמיץ קהילה שלמה	שתמיד שמח למראה של חור
ואותם יכבוש.	כמה חמים.	גם ימנים	ומיד מתגייס לעזור.
וכשנפרוק סופסוף	כמה גברים!	רוצים שלום	אולי איזה צוק איתן?
עול מלכות הזין מעלינו	עולים געגועים לימים	ויעברו תמורתו	או עמוד זקור של ענן?
נשוב להיות עם חופשי	שבהם היינו עם יותר נשי	שבעת מדורי גיהנום.	קשה כעופרת יצוקה,
להיות עם נשי,	קהילת קודש	וזה שהשלום זכר	שיפתור לה את המצוקה.
בארצנו.	החוסה בכנפי השכינה	לא אומר דבר	גזרה חמימה
	אנחנו שהתקבצנו	תמיד אפשר	עלולה, לא עלינו, להתלהט
	ובאנו	להתגמש	ולהוליד מלחמה,
	לארץ זבה	ולקרוא לו ברכות	הנמנית גם היא
		"הפסקת אש"	על בנותיה של אימא אדמה.
		(שזה שלום על הנש...)	כדי למנוע מהומה
		הניצחון - מוחלט	יש לבקש את השלום
		הנסיגה - פחדנית	שהוא, מעשה קסמים,
		הצדק הוא גברי	אחלה גבר שבגברים.
		הפשרה היא נשית	שלום הוא ה-אקסמפלר
		זכר עומד על דעתו	של המין החזק
		ונקבה - סתם עקשנית	רווק
		ורק האמת היא...דבר יחסי.	נחשק
		אמת	מורם מעם.
		יכולה להתכופף.	המשיח (עוד זכר)
		לשנות צורה.	שמצפים לו זה מכבר.

יוסי צברי הוא אמן ספוקן וורד, שחקן תיאטרון, סטנדאפיסט ורקדן סטפס ישראלי.

על החירות לעומק

דרור קרן

אלון עדר / מילים ולחן: רן דרום

בואי נחמה

ימים, ימים של קיץ

ואין שלום בבית.

שמש קופחת.

ימים, ימים של קיץ

אל תעזבי אותי.

ימים, ימים של פרץ

ואין שלום בארץ.

שמש קופחת, האדמה רותחת.

ימים, ימים של קיץ

אל תעזבי (תעזוב) אותי.

בואי נחמה.

ایام ، ایام الصيف

مفیش سلام بالبيت

شمس حامیه

ایام ، ایام الصيف

لا ترکیني

اتركونا نرتاح. - بואי נחמה

מאיר אריאל

על ארץ מוותרים רק בלב

על ארץ מוותרים רק בלב
ארץ עוזבים רק בלב
ארץ שוכחים רק בלב
על ארץ מוותרים רק בלב
רק בלב
הארץ הזאת כבר החליפה
עמים ואומות כשמלה
כמו תכשיטים רק שומרת
על השמות שקיבלה
החליפה אותי פעמיים
כמעט שהייתי אחר
אך לי אלף שנים ועוד אלף
שלא מוותר על גרגר
החליפה אותי איך ולמה
איך למה לא שמת לי לב
כמו שדרכת עליה
ככה גם לא שמת לי לב
רק מידי נשמטה לי

מיד נלכדה בלבי
ובלבי אחזתיה
שלא תשכח ימיני
כי תמצא לך ארץ
ותהיה בה אזרח
לך איתה בדרך ארץ
שמע מאחד שסרח
ארץ אוהבת קצת יחס
ארץ רוצה תשומת לב
לא משנה מי ומה אתה
ארץ רוצה תשומת לב
כי על ארץ מוותרים רק בלב
ארץ עוזבים רק בלב
ארץ שוכחים רק בלב
על ארץ מוותרים רק בלב. רק בלב.

מה נשתנה הלילה הזה? הכל.

"בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"

ולראות לא רק את עצמו, לא חייב?

היראה את אלה שעוד שם?

היזכור את מבקשי החירות והאור כשהוא מסב אל שולחן הסדר עם כל בני משפחתו

ואומר "בכל דור ודור?"

בכל דור ודור,

חייב אדם לראות את מי שלא ראה, את מי שלא ספר אותו,

את מי שהפקיר, את מי שזנח,

שעשה לביתו ולצאן מרעיתו, התנער מאחריותו, שסרח.

כדי להשיב את חירותו וחירות הוריו, בניו, בנותיו, כדי להסיר את כבליו -

חייב אדם לראות את זה שרואה רק את עצמו,

את זה הנושא את שם עמו לשווא.

בלילה הזה,

שבו לא "כולנו מסובין"

באין "סדר" הזה,

זה הקורא לעצמו "אדם",

הקורא לעצמו "עם" -

אין לו אלא לזעוק את זעקת אחיו ואחיותיו.

להשיב להם את חירותם.

להשיבם אל ביתם.

דרור קרן הוא שחקן, תסריטאי, מחזאי ובמאי.

